

KUTATÁSI BESZÁMOLÓ*

KLEBELSBERG KUNO-ÖSZTÖNDÍJ

2022

A kutató neve	
Gecse Annabella	
A kutatás témája	
Egyházi források Medvesalja vallásos népeletéről a Rozsnyói Püspöki Levéltárban	
A kutatás helyszíne	
ország, város	Szlovákia, Rozsnyó
intézmény(ek)	Archív Biskupského úradu - Rozsnyói Püspöki Levéltár (Námestie baníkov 20. – Bányászok tere 20. 04801 Rožňava – 04801 Rozsnyó)
A kutatás ideje	
2022. augusztus 1.- szeptember 30.	
A kutatott gyűjtemények, az átnézett iratok, dokumentumok és a találatok rövid ismertetése (tételes találati jegyzék nélkül)	

* Jelen beszámoló további szerkesztés nélkül kerül közzétételre az ösztöndíj adományozójának honlapján.

Munkám során a néprajzi szakirodalomban sem egységesen értelmezett, szinte teljes egészében magyar nemzetiségű és római katolikus vallású Medvesalja plébániáinak egyházlátogatási jegyzőkönyveit és plébániai iratait tanulmányoztam. A tájegység népi vallásosságának kutatását a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke kezdte meg az 1980-as években. Mivel abban az időben – az egyetemi kutatócsoport jól szervezettsége ellenére – nem volt lehetséges a kutatás a püspöki levéltárban, a munkám során feltárt források kiegészíthetik annak eredményeit. Az akkori, terepmunkára és résztvevő megfigyelésre épülő kutatás publikációiból is kitűnik a kistáj erős vallásossága, a szocializmus évtizedeiben is gyakorló katolikus volta, a kegyhelyeket gondozó mentalitása. A levéltári források megmutatják mindennek a „felső”, „hivatalos” oldalát, vagyis azt, hogyan építkezett a vidéken az egyház: milyen nehézségeik és sikereik voltak a plébánosoknak, kántortanítóknak, miben mutatkozott meg tevékenységük hatása.

Eddig jórészt felhasználatlanok azok az iratok is, amelyek a „nagy politika”, a határ- és országváltozások nyomait őrzik. A vizsgált települések közül Tajti és Medveshidegkút ebben a legerősebben érintett. Eredetileg mindkét falu Cered filiája volt, majd 1920-tól Egyházasháthoz kerültek (tekintve, hogy az anyaegyház Cered Magyarországon maradt, a két leányegyház pedig Csehszlovákia területére esett.) 1938 után mindkét leányegyházat visszacsatolták az eredeti anyaegyházhoz, Ceredhez, ma pedig ismét Egyházasháthoz filiái. Ezek az egyszerűen megfogalmazható tények bonyolult folyamatokat indítottak el, többek között a plébánosi, kántortanítói jövedelmek viszonylatában – amelyekről a feltárt források bőségesen tudósítanak.

A plébániák iratait a levéltár 1906 óta kezeli külön egységként, az anyag összetételét egyrészt a történeti tények határozzák meg. Mindkét világháború a harangok rekvirálásáról, a települések férfi népességének – beleértve a kántortanítókat is – hadba vonulásáról szóló dokumentumok keletkezésével jelentkezik az iratok között. Szinte minden plébánia esetében azonos tartalmú iratokat képeztek az államfordulatok és az azokból következő kényszerek is. Az 1920-as években a Csehszlovákiához csatolás az országhatáron kívül az iskolarendszert, a plébánosok államsegélyét változtatta meg. Ekkor, a két világháború között az egyházi levelezés hivatalos nyelvét még nem érintette az országváltás. Nem egységesen, de több plébánia területén okozott változást, a jövedelemforrásnak számító földbirtok kisebbsítését például a vasútépítés. A fordulatokra adott válaszok mellett tipikus azon iratok csoportja, amelyek azonos kérdésekre adnak településenként különböző válaszokat. Ilyenek a plébánosok jövedelmével, a plébániák átadásával, a kántortanítói jövedelmekkel, díjlevelekkel, az egyházi épületek fenntartásával, keresztállítással foglalkozó iratok. Egyediek viszont az egy-egy kegyhelyhez kapcsolódó kérelmek, a kultuszt szentesítő iratok. Az iratok néhány kivételtől eltekintve magyar nyelvűek.

A kutatás eredménye 13 településről 272 iratcsomó áttekintése és adatainak rögzítése.

A kutatás módszere

Levéltári kutatás

A kutatási eredmények szélesebb közönséggel történő megismertetése (előadás(ok), publikáció(k) stb.)

Várhatóan 2023-ban az ózdi Barkóság konferencián.

A kutatással kapcsolatos gyakorlati észrevételek (ide értve a leendő ösztöndíjasok számára hasznos tanácsokat)

A levéltár Rozsnyó főterén, a püspöki palotán belül található. Segédletei, fondjegyzékei nincsenek ugyan, de a levéltáros – sok évtized elteltével végre – nagyon segítőkész és felkészült. 2022-ben mindössze 1-2 éve dolgozik a levéltárban, a szlovák mellett magyarul és németül anyanyelvi szinten beszél, valamint a munkájához szükséges egyházi latin nyelvváltozatot is nap mint nap használja. A levéltár rendezettsége még az 1950-es évek előtti iratkezelők keze nyomát őrzi, az 1950 és 2022 közötti időben nem fejlesztették, nem készültek segédletek, talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy a levéltárba szinte lehetetlen volt bejutni. Ám a jelenlegi levéltáros, Lörinčíková Silvia személye, felkészültsége megnyugtató fordulatokat hozott.

Kelt: Szolnok, 2022. november 17.

kutató aláírása